

ἔργου ἐκτήσατο ἐν τοῖς συγχρόνοις ἔπειροις εὑδαινήσαντιν οὐ μόνον ἐν Ἰαπωνίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς· καὶ τὸν τὸν μέσον αἰῶνα ἔσχε μεγάλην διατήν ὃς ὁ πρῶτος τῶν Ἀράβων ἀριστοτελικῶν θεωρούμενος. Ηὗνόσιον δὲ τὰς θεωρίας τοῦ Ἀβερροῦ ίδια τὰ Πανεπιστήμια καὶ τὰ τάγματα τῶν Φραγκισκανῶν. Ἀρχομένου ἦδη τοῦ 13^{ου} αἰῶνος τὰ συγχρόνια τοῦ φιλοσόφων ἐγένοντο γνωστὰ καὶ εὔχρηστα ἐν τῇ Αἴγυπτῳ διὰ μεταρρυθμού, καὶ ἔξοχὴν δὲ ἀγινόσκοντο ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ¹. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ φιλοσόφημα πάντοι ἐν πολλοῖς καὶ μᾶλιστα ἐν τῇ περὶ φυσῆς θεωρίᾳ διεφόνει πρὸς τὰ χριστιανικὰ δόγματα, ἐπολεμήθη διὸ πολλῶν σχολαστικῶν². Οἷς ἦτον καὶ παρὰ τῶν Ἀράβων ἡτο εὖλογον γὰρ γίνεται κατὰ τούτους ἀντίδρασις διὰ τὴν πολλαπλῆν πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ Κορινθίου ἀντίθετον³.

Γ'. ΙΟΥΔΑΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

§ 1. Εἶσαγωγή.

1. Οἱ Ιουδαῖοι πανταχόσε τῆς γῆς διαπαρέντες διετίζουσιν τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν πεποιθήσεις καὶ τὰς εθνικὰς ιδιότητας καὶ πρωθυμήθησαν νὰ διαφυλάξουσι τῆς φυλῆς τὴν καθαρότηταν. Τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνορθώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως ἀνέποτε μᾶλλον ήτον ζωηρῶν τρέφοντες διέσωσαν μὲν εὐλαβῶς τὰ ιερὰ αὐτῶν συγχρόνια τὰς

¹ Εἰρήσθω ὅτι καὶ πρότερον ήτον Ἀράβων ἐπιστήμην είχεν ἐπειδόμενοι σποράδην ἐπὶ τοὺς χριστιανοὺς σχολαστικούς. Πλὴν ἄλλων ὁ Λορινίκος Γονδισαλίνος μετέφρασεν ἐκ τῆς ἀραβικῆς εἰς τὴν λατινικήν συγχρόνια τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἔργα Ἀράβων φιλοσόφων προσέτι ἐπεξήγησεν ἐν ίδιοις μελετήμασι γὰρ ἀγάγη εἰς σύστημα τὴν ἀριστοτελικὴν καὶ τὴν νέαν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἀραβικὴν ἐπιστήμην.

² Ιδίᾳ κατεκρίθησαν τῷ 1270 καὶ 1277 ὀρισμέναι ἀλογάνσεις, οἵα Quod intellectus omnium hominum est unus et idem numero. Quod mundus est aeternus. Quod anima, quae est forma hominis, secundum quod homo corruptitur corrupto corpore. Quod Deus non cognoscit singularia. Quod liberum arbitrium est potentia passiva, non activa... Quod voluntas hominis ex necessitate vult et eligit. (*Denifle*, *Chart. Univ. Paris*, 1, 486 §.).

³ *Επιθ. *E. Renan*, *Averroés et l'Averroïsme* (θδ. ἀντ.) — *Munk*, Ἐντ. ἀνωτ. (σ. 418—458). — *Suter*, *Die Mathematiker und Astronomen der Araber*, 1900. — *A. Farah*, *Averroes und Philosophie*, 1903. — *Überweg-Geyer*, 722 §.

βαρύτιμον ἔθνικὸν θησαυρὸν διετήρησαν δὲ ἐπιμελῶς τὰς ὑπὸ τῶν προγόνων καταλειφθείσας θρησκευτικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς παραδόσεις. Οὕτω δὲ εὑρίσκοντο πάντοτε ἐν διανοητικῇ ἐνεργείᾳ ἀλλως τε πεις. Οἱ διότι ζῶντες ἐν ποικίλοις λαοῖς ἡναγκάζοντο ἵνα διὲ ἐπιστημονικῶν λόγων ὑπεριμαχῶσι τῶν ίδίων θρησκευτικῶν δοξασιῶν. Οἱ ὁρθόδοξοι Ἰουδαῖοι παρεδέχοντο πλὴν τῶν ιερῶν Γραφῶν τὰς τῶν παλαιῶν ὁρθίνων παραδόσεις, αἵτινες τὸ μὲν πρῶτον παρεδίδοντο διὰ στόματος ὑστεροῦ δὲ συνελέχθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὸ Ταλμούδ. Ἀλλὰ κατὰ τοῦ κύρους αὐτοῦ ἀνέκινφεν ἀντίδρασις, ἥτις περὶ τὰ μέσα τοῦ θεοῦ μ. Χ. αἰτῶνς ἀνεπτύχθη ἐν Βαγδάτῃ καὶ ἀπετέλεσεν αἴρεσιν διὰ τοῦ Ἰουδαίου Αγάρ. Τὸ ἐντεῦθεν διεκρίνοντο δύο μερίδες, ἡ τῶν Ραββανιτῶν καὶ ἡ τῶν Καραϊτῶν ἢ Καραίων¹: ἐκεῖνοι μὲν ἀντείχοντο τοῦ κύρους τῆς παραδόσεως καὶ τοῦ Ταλμούδ οὗτοι δὲ ἀπέρριπτον αἵτινα διατεινόμενοι. διτὶ πρὸς δορθῆν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν ἔξαρκεῖ νόνοις. Πλὴν τῶν εἰρημένων δύο ἐμορφώθη καὶ τρίτη μερὶς ἡ τῶν Καρββαλιστῶν, καθ' οὓς ὑπὸ τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς λανθάνει βασι- τέρα καὶ ἀπόρρητος ἔννοια τὴν πλήθη ἀλήθειαν περιέχουσα. Ἡ βασι- τέρα αὕτη ἔννοια ἀπεκαλύφθη τῷ Μωϋσεῖ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ διὰ τῆς παραδόσεως μεταδοθεῖσα κατεγράφη ὑστεροῦ ἐν ίδίοις βιβλίοις.

2. Ἐν τῇ πρὸς ἄλλους λαοὺς δικλίψῃ τὸ εὔλογον οἱ Ἰουδαῖοι καί περ ὅντες καθόλου συντηρητικοὶ γὰρ παραλαμβάνωσιν ἄλλοτρίας θεο-ρίας καὶ ταύτας μετὰ τῆς ίδιας αὐτῶν ἐπιστήμης ἀναμιγνύωσιν. Ἡ ζωηρὰ ἐπικοινωνία πρὸς ἄλλους λαούς, ίδιᾳ δὲ τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς Ῥωμαίους, τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς Μωαμεθανοὺς διηγούντες διανοητικὸν δρᾶσοντα καὶ κατέστησε κακίαρωτέραν τὴν περὶ θεοῦ ἔννοιαν. Οἱ θεὸς ἐνοήθη πνευματικότερος καὶ ἐθεωρήθη ὑπάρχων ὑπὲρ τόπου καὶ χρόνου, ὥστε ἡ πρὸς τὸν οόσμον σχέσις ἐκείνου νὰ ἀπαιτῇ τὴν παραδοχὴν δύντων διαμέσων. Προσέτι δὲ ἐμορφώθη, κατ' ἔξοχὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας ἡ θεωρία περὶ θείων κατηγοριῶν καὶ δυνάμεων, αἵτινες συνεχωνεύθησαν πρὸς τὰς ίδεας τοῦ Πλάτωνος καὶ τὸν Λόγον τῶν Στοϊκῶν καὶ ἦδη ἀπαντῶσι παρὰ Φίλωνι καὶ τοῖς Γνωστικοῖς. Οπερ δὲ προήγαγε μάλιστα τὴν διανόησιν τῶν Ἰουδαίων ἡτο ἡ σπουδὴ πολλῶν ὅπως τὸν Νόμον μὴ μόνον ἐρμηνεύσωσιν ἀλλὰ καὶ φιλοσοφικῶς θεμελιώσωσιν. Ἐντεῦθεν προῆλθε τις φιλοσοφοῦσα θεολογία, ἥτις βάσιν ἔπεστήσατο

¹ Τὸ ὄνομα παράγεται ἐκ τοῦ Kara=ἀναγινώσκειν.

τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν καὶ ἐφίστηταιν αὐτὴν πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν Ιουδαϊκῶν δογμάτων. Τοῦτο δὲ ἐγένετο κατὰ ἔξοχὴν ἐν Ἰουανίᾳ, ἀφ' ὃτου οἱ Ἰουδαῖοι ἔδρασαν Ἰδίαν Σχολὴν ἐν Κορδούνῃ. Μετέφρασαν εἰς τὴν ἑβραικὴν τὰ ἔργα τῶν ἀριστοτελικῶν Ἀριθμούν καὶ παρέλαβον τὰ κύρια τούτων φιλοσοφήματα, ὅπως τὰς θρησκευτικὰς διδασκαλίας ἐπιστημονικῶς πλαισιώσουται. Τῆς τοιαύτης ἐπιστημονικῆς τάσεως προστάτης ὑπῆρχεν δὲ Μωϋσῆς Μαμοντένιος.

3. "Οποις παρὰ τοὺς Μωυσείηνοις οὗτοι καὶ παρὰ τοὺς Ἰουδαίους ή φιλοσοφίας ἔλαβε κατὰ μηδὸν ὁρθολογικὸν χαρακτῆρα. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀριστοτελικὸν ἔργοντο ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, καὶ τὴν ή διαπολιτικὴς καὶ πίστις εἶναι προτριτόνη εἰς μόνον τὸν λαὸν ή δὲ φιλοσοφίαν σκοπὸν προτείνεται νὰ μετατρέψῃ καὶ ἀγάγῃ τὴν πόστην εἰς γνῶσιν τῆς φιλοσοφίας ἔργον εἶναι οὐ μόνον ή διὰ τοῦ νοῦ βεβιζούσι τῆς θρησκευτικῆς παραδόσεως ἀλλὰ καὶ ή διδασκαλίαν τῆς καθαρᾶς ἀληθείας, ἐνῷ μὲν θρησκεία ἔξαγγέλλει τὴν ἀλήθευτην δι' εἰκόναν. Τὴν ἐκδοχὴν ταῦτην κατεπολέμησαν οἱ αὐτοτηροὶ θεολόγοι καὶ διετέθησαν ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς «ιριλοσόφους». Οἱ ἐντεῦθεν προελθόντες ἀγῶνας τῶν συντηρητῶν καὶ τῶν νεοτεριστῶν διήρκεσαν καὶ ὅλον τὸν μέσον αἰώνα.

Μέλλοντες ηδη νὰ ὑποτικάσσομεν τὴν ιστορικὴν τῆς Ιουδαϊκῆς φιλοσοφίας πορείαν ἔχομεν πρῶτον νὰ διαλέξουμεν περὶ Καββάλας¹.

§ 2. Ἡ Καββάλα².

1. **Ἡ ἀρχὴ τῆς Καββάλας.** Περὶ τῶν πρώτων τῆς Καββάλας ἀρχῶν κρατεῖ μεγάλη διαφωνία, διότι ἔνεκα τῆς Ἐλλείφετος εἰδήσεων μόνον εἰκασίαι εἶναι δυναταί. Ἀλλοι μὲν ἀναβιβάζουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν

¹ Ἐκ τῶν περὶ τῆς Ιουδαϊκῆς φιλοσοφίας διαλαμβόντων μνημονεύοντος : Munk, Mélanges de philosophie (Ἐνθ. ἀνωτ.)—Ἐπιθ. τὴν ιστορίαν τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ Grätz, Geiger, Karpfes - Eister, Vorlesungen über die jid. Philosophen des Mittellalters, 1876—1884.—S. Spiegel, Gesch. d. Philos. des Judentums, 1890.—David Neumark, Gesch. der jid. Philosophie ἐν 3 τόμ. 1907 ἄε.—Überweg - Geyer, σ. 723 ἄε.—Neumark, Geschichte der jüdischen Philosophien, 1907—1. Husik, «A History of Mediæval Jewish Philosophy», 1930.—T. Guttmann, «Die Philosophie des Judentums», 1933.

² Ἡ Kabbalah, ήτις λέξις σημαίνει τὴν παράδοσιν, εἶναι, ὡς θὰ ἔδημεν, φανταστικὴ καὶ μυστικὴ θεωρία.

τῆς πρὸ Χριστοῦ¹ ἄλλοι δὲ καταβιβάζουσιν εἰς τὸν πρώτους τοῦ ζωτικαινισμοῦ χρόνους². ἄλλοι δὲ τέλος ὑπολαμβάνουσιν ὅτι ἐγένετο ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, ὅτε δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἤρξαντο νὰ μανιθάνωσι διὰ τῶν Ἀράβων τὴν νέαν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν καὶ νὰ παραλαμβάνωσι τὴν μυστικὴν θεωρίαν.³ Τὰ τὴν καββαλικὴν διδασκαλίαν περιέχοντα καὶ εἰς ἡμᾶς περιελθόντα συγγράμματα εἶναι τὰ βιβλία Ἰεζιρά (Jezirah, δημιουργία) καὶ Σωχάρ (Sohar, λάμψις)⁴, ὃν δικιός, ὁ καθορισμὸς τῆς συνείξεως εἶναι ὠσαύτως ἀμφισβιτήσιμος⁵. Ὁπως ἂν ἔχῃ, βάσιμον εἶναι ὅτι οἱ τὰ καββαλικὰ βιβλία καὶ μάλιστα τὸ Σωχάρ συντάξιντες κατέγραψαν θεωρίας, ἢς δὲν ἐπενόησαν αὐτοὶ ἀλλ’ ἀπλῶς πινέλεξαν καὶ κατέταξαν. Καὶ ἀνάγονται μὲν αἱ θεωρίαι αὗται εἰς χρόνους παλαιοτέρους ἀλλ’ ἔλαβον παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι ἐδίναν ἐπιστημονικὴν διαμόρφωσιν καὶ διὰ πολλῶν νεωτέρων στοιχείων ἐπλουτίσθησαν⁶. Ἠδομεν νῦν τὰς κυριωτάτας καββαλικὰς θεωρίας.

¹ Κατὰ τὸν Frank (Système de la Kabbale) αἱ πρῶται τῆς Καββάλας ἀρχαὶ ἀνάγονται εἰς τὸν χρόνον τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος. Εὑρίσκεται δηλαδὴ ἐν πολλοῖς μεγάλῃν διοιώτητα τῆς Καββάλας πρὸς τὴν Ζωροαστρικὴν θρησκείαν, εἰ καὶ διοιογεῖ ὅτι ἀντὶ τοῦ δυτικοῦ ἐμφανίζεται ἐν τῇ Καββάλᾳ ἡ τῆς ἀπορροῆς θεωρία καὶ ἀντὶ τῶν ἀγγέλων τίθενται ίδεαι, μορφαί, κατηγορήματα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Περσῶν ἐπικοινωνία κατάγεται ἐκ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος, πρέπει, λέγει, ἐν τοῖς χρόνοις αὐτῆς νὰ τεθῆσιν αἱ ἀρχαὶ τῆς Καββάλας. Παραδέχεται δ’ ὁ Frank ὅτι ἡ εὐρυτέρα τῆς καββαλικῆς θεωρίας ἀνάπτυξις συντελέσθη ὑστερον καὶ δὴ περὶ τὸ τέλος τοῦ πρώτου καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ δευτέρου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος.

² Ὁ Munk (Palästina, σ. 515 καὶ Mélange, σ. 468) εἰκάζει ὅτι οἱ Ἑσαῖοι ἐγένοντο οἱ εἰσηγηταὶ τὸ μὲν μυθικῆς τὸ δὲ φιλοσοφικῆς διδασκαλίας ἀναπτυχθείσης παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις τῆς Παλαιστίνης τὸ βραδύτερον κατὰ τὸν χρόνον τῆς γενέσεως τοῦ ζωιστιανισμοῦ ἐκ δὲ ταύτης προσῆλθεν ἐνθεν μὲν ἡ ζωιστιανικὴ Γνῶσις ἐνθεν δὲ ἡ διαμόρφωσις τῆς Καββάλας.

³ Τὸ βιβλίον Ἰεζιρά ἔξεδόδη τῷ 1562 μετεφράσθη δὲ εἰς τὴν λατινικὴν τῷ 1642· ἔξεδόθη δὲ πάλιν ὑστερον (τῷ 1894) μεταφρασθὲν καὶ ἐφιηνευθὲν ὑπὸ Laz. Goldschmidt. Τὸ δὲ Σωχάρ ἔξεδόδη τῷ 1558—1560 καὶ κατόπιν πολλάκις.

⁴ Τὸ Ἰεζιρά ἀνήγετο μὲν ὑπὸ τοῦ Θρύλου εἰς αὐτὸν τὸν Ἀβραὰμ ἡ εἰς τὸν Ἰαββᾶνον Ἀκιβᾶν συνετάχθη δ’ δικιός πιθανῶς μετὰ τὰ μέσα τοῦ ἐνάτου αἰῶνος καὶ ὑποτυποῖ τὴν περὶ Θεοῦ, περὶ διαμέσων ὄντων καὶ τῶν κόσμων θεωρίαν. Τὸ Σωχάρ ἀνειρέσετο εἰς μαθητὴν τοῦ ὅηθέντος Ἀκιβᾶ τὸν Σιμεὼν Βει Jochai, ἀλλὰ κατ’ ἀλήθειαν συνετάχθη περὶ τὸ 1800 καὶ διδάσκει τὴν ἀδιάγνωστον φύσιν τοῦ Θεοῦ.

⁵ Ὁ Λοῦλλος ἥδη ἐποιεῖτο διάκρισιν παλαιοτέρας καὶ νεωτέρας Καββάλας, ἡ διακρίσει συμπίπτει καὶ ἡ γνώμη τοῦ Munk.

2. Θεολογία. Ήδητον μογή είναι ὁ θεός. Οὗτος καὶ¹ ἑαυτὸν δύ² καὶ μὴ ἀποκαλύψει εἰσέτι βασιτὸν ὑπάρχει ἐν ἑαυτῷ ἀδιάκριτος καὶ ἀπροσδιόγιστος καὶ ἀπλῆ μονάς. Οὐδένας ἐπιδέχεται διορισμὸν εἶναι ἐν ἑαυτῷ ἀνευ εἴδους καὶ κατηγορημάτων, ἀποκλίτος ἀγνώσιτος. Καθ' ἑαυτὸν καὶ ὑπὲρ πάντας ὃν ὁ θεός, εἶναι τὸ μηδέν, τὸ Ἐνσύνῳ (En-Soph). Εἰ καὶ μὴ εἶναι³ ἐκ πάντων, εἶναι συγχρόνως πάντα, διότι πάντα ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ μὲν τῇ ἀφορτήῃ αὐτῷ. Ἐνεργείᾳ μὲν είναι οὐδὲν ἐκ πάντων, δυνάμει δὲ πάντα⁴. Τὸ Ἐνσύνῳ εἶναι τὸ μοχέγονον φῶς· τοῦτο ἐπλήσσει μὲν μοχῆς τὸν ὄλον ψύχον, μᾶλλον δὲ ἢτο αὐτὸς ὁ αιθολικὸς ψύχος· ἐν αὐτῷ προείχετο δυνάμει πάντα. "Ινα δὲ ἑαυτὸν ἀποκαλύψῃ ἔπειτε γὰρ δημιουργίον, τὸ γὰρ ἀνατυχθῆ ἐξ ὑδησμένα δύνται δι' ἀπορροῆς⁵". Λιὸν ὑθροῖσιν εἰς βασιόν καὶ οὔτεος ἐποίησε κενόν, ὅπερ ἐπλήρωσε δι' ἀντιθενομένων φυτών. Τὸ πρῶτον, ὅπερ προηλθεν ἐκ τοῦ θεοῦ μὲν τοῦ πρώτου φυτοῦ, εἶναι ὁ πρῶτος ὑθροπός, δι' Αδὰμ Κάδμος. Ὁ πρῶτος ὑθροπός είναι τῆς ὅλης δημιουργίας πρωτότυπον, ή πάντων τῶν ὄντων προέλαπτις, ὁ μικρόκοσμος, ή ἀΐδιος πορφία, δι' Λόγος⁶ εἶναι δι' ἀληθῆς τοῦ θεοῦ μὲν καὶ τῆς τοιούτου δι' ζῶν τύπος καὶ ή ἐνεργὸς πάσις δημιουργίας αὐτοῦ⁷.

Διὰ τοῦ Ἀδὰμ Κάδμου ἐπιφεύγονται πάλιν ἐκ τοῦ θεοῦ αἱ δέκα Σεφιρώθ. Ἐξερχόμενον δηλαδὴ τὸ Ἐνσύνῳ ἐκ τῆς διοριστίνας περιβάλλεται θεῖα κατηγορήματα, ὅπερ είναι αἱ Σεφιρώθ. Λίτια συκοποῦνται διττῶς, τὸ μὲν ἐν ἀναφρούρῃ πρὸς τὸν θεόν, τὸ δὲ ἐν αναφρούρᾳ πρὸς τὸν κόσμον. Ἐν τῇ πρώτῃ σχέσει είναι τὰ δημιουργοῦντα κατηγορήματα τῆς θεότητος ή καὶ οἱ τρόποι τῆς ἐκφανομένης ὑπάρχεως τοῦ θεοῦ, διὸ θεῖαι δύναις ή θεῖα πρόσωπα ὑπὸ τῶν καθβαλιστῶν ὑγομάζονται. Διὰ τούτων ἀποκαλύπτεται ὁ θεός καὶ ἐπομένως καθίσταται γνωστός. Ἐχουσι δὲ κέντρον αὐτῶν τὸν Ἀδὰμ Κάδμον, οἵτις καὶ καλεῖται διὰ τοῦτο τῶν Σεφιρῶν⁸ ἐνότης⁹. Νοούμεναι μὲν θεῖα κατηγορήματα ὑποτάσσονται ἀλλήλαις κατὰ τρεῖς καὶ ἀποτελοῦνται τρεῖς τριάδας, εἰς διὰ ἀκολουθεῖ ή τελευταῖα, ή δεκάτη Σεφιρώθ, μὲν τῶν τριῶν τριάδων

¹ *Franc, la Caballe, σ. 173 ἐξ. Stundentmeier, Philos. der Christ σ. 515 ἐξ.*

² Τὸ «μηδέν», οὗτος λέγεται ὅτι ἐδημιουργησεν ὁ θεός τὸν κόσμον, εἰσα τὸ ἀδιανόητον μηδέν, ἐνῷ ήτο διὸ θεός καὶ¹⁰ ἑαυτόν. Η δὲ λεγομένη «δημιουργία τοῦ κόσμου» είναι οὐδὲν ἄλλο ή ἀπορροή αὐτοῦ ἐκ τοῦ θεοῦ μηδενός.

³ *Frank, 173 ἐξ. σ. 179 ἐξ.*

⁴ Αὐτ. σελ. 179, 181.

τὸ κεφάλαιον. Ἡ πρώτη καὶ ἀνωτάτη τοιάς περιλαμβάνει τὸν στέφανον (Cether) καὶ τὴν σοφίαν (Cochimah) καὶ τὸν λόγον (Binah). Ἡ δὲ δευτέρα περιέχει τὸ κάλλος (Tiphereth) καὶ τὴν χάριν (Chesed) καὶ τὴν δικαιοπάτην (Din). Ἡ δὲ τρίτη τοιάς περιέχει τὸ θεμέλιον (Jesod) καὶ τὸν θρίαμβον (Nezach) καὶ τὴν δόξαν (Hod)· ὁ θρίαμβος καὶ ἡ δόξα συνενοῦνται ἐν τῇ αἰτίᾳ, ἵτις ὑπάρχει ἡ γενεσιουργὸς παντὸς ὄντος ἀφράτη. Τέλος ἔρχεται τὸ κράτος (Malkuth), δεκάτη Σεφιρώθ, ἵτις ὥδεν ἄλλο ἐμφαίνει παρὰ τὴν ἀρμονίαν τὴν ἐν ταῖς λοιπαῖς κρατοῦσαν καὶ τὸ ἀπόλυτον κράτος τοῦ κόσμου ἔχουσαν¹. Οὗτος δὴ αἱ Σεφιρώθ εἶναι τὰ ὄρια, ἐν οἷς ἡ θεία οὐσία ἔστηκεν ἐγκλείει, εἴγαντος ποικίλοις βαθμοῖς τῆς σκοτεινότητος, διὸ ἡς τὸ θεῖον φῶς ἡθέλησε τὴν ἔσυντοῦ λαμπρότητα νὰ περικαλύψῃ, ὅπως ἐποπτευθῇ καὶ γνωσθῇ· διότι ἡ ἀπειρος αὐτοῦ μαρμαρυγὴ θὰ ἔτυφλου τὸ ημέτερον θύμα².

3. Κοσμολογία. Αἱ Σεφιρώθ θεωροῦνται, ὡς εἶρηται, καὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν κόσμον. Ἀπὸ τοιαύτης ἀρχῆς σκοπούμεναι εἶναι φωτειναὶ ἀπορροαί, ἐξ ὧν προῆλθον οἱ κόσμοι· ἀπορρέουσιν ἐκ τοῦ θεοῦ δις δέκα διμόκεντροι κύκλοι καὶ ἀποτελοῦσι κατὰ διαδοχικὴν σειρὰν τὰς χώρας τοῦ δημιουργηθέντος κόσμου³. Ἐν τῷ σύμπαντι διακρίνονται πολλοὶ κόσμοι, ἀποτελοῦντες καὶ αὐτοὶ βαθμολογικὴν σειράν. Ὁ πρῶτος καὶ ἀνώτατος κόσμος εἶναι ὁ Ἄζιλά, ὅστις εἶναι κατὰ βάθος αὐτὸς ὁ Ἄδαμ Κάδμος, νοούμενος ὡς ἐνότης τῶν Σεφιρώθ. Συνάπτει ἐν ἔστηφ πάσας τὰς ἴδεας καὶ ὡς τύπος τῶν δημιουργημάτων ἵσταται μέσος μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ θεοῦ· καλεῖται δὲ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ δημιουργήματα «θεῖος οὐρανός». Ἐπονται κατὰ τὴν σειρὰν τῶν τριῶν τριάδων τῶν Σεφιρώθ τρεῖς κόσμοι. Ὁ ὑπέρτατος αὐτῶν εἶναι ὁ Βεριά, ἐν ᾧ κρατοῦσιν αἱ τρεῖς ἀνώταται Σεφιρώθ· εἶναι ὁ «ἔξωτερικὸς» οὐρανός, ὁ ἀμεσος τοῦ θεοῦ θρόνος, καὶ οἰκεῖται ὑπὸ καθαρῶν πνευμάτων. Είτα ἔρχεται ὁ κόσμος Ἰεζιρά, ἐν ᾧ κρατοῦσιν αἱ τρεῖς μέσαι Σεφιρώθ· εἶναι ὁ «ἔξωτερικὸς» οὐρανός, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ τῶν οὐρανίων σφαιρῶν καὶ κατοικεῖται ὑπὸ τῶν ἀγγέλων. Τελευταῖος ἀκολουθεῖ ὁ κόσμος Ἀσσιγά (Assijah), ὁ ἔνυλος ιρυσικὸς κόσμος, ἐν ᾧ κρατοῦσιν αἱ τρεῖς κατώταται Σεφιρώθ· εἶναι

¹ Ἔνθ. ἀνωτ. σ. 185 Ἑξ. 188 Ἑξ. 195 Ἑξ.

² Αὐτ. σ. 178, 183 Ἑξ.

³ Άιτία τῆς φωτεινῆς τοῦ θεοῦ ἀπορροῆς καὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου εἶναι ἡ περισσή τῆς θείας ζωῆς ἡδονή. Αὐτ. σ. 197 Ἑξ.

δ' ἄπει τὴν αἰλίγην πάστος καὶ πεποταῖται ὅπει τοῦ ἀνθρώπου¹. "Οὐτος δὲ μὲν Σεφρωνίος παρὰ τὴν παραπομόνην εἶναι πατέρα τὴν οὐσίαν οὐκ, οὔτε μὲν οὐ τοτὲ καθόμενος εἶναι ἀποτάτος; οὐ καὶ ἔχοντα πρὸς ἄλλούς δις τὸ πρότυπον πρὸς τὸ ἀπότυπον;² Οὐ μόνος κάστρος εἶναι πρότυπος τοῦ εὐθὺς πατοπέρου³ πάγι δ' ὅτι προμέζεται ἐν τῷ κατορθῷ κόσμῳ εἰδούσιτος καὶ ἐν τῷ ἀπέκτονες ἀντορθῷ καὶ δῆλον ἐν ἡμηροπήν οὐκέτι προφέτης προφῆτη⁴ εἰπειταῖς ἔχει ὁ ἀντότυπος μεγάλην ὄλον, οὐκτις⁵ βασιτὸν ἀμέριτον καὶ ζωὴν ἔχον ὄλον, πλαστούστηρεν ἐκ τοῦ πατοπέρου καὶ μάκρος ὁ απορεῖται δια μεράτων πρωτηγίας οὐ κάστρος 'Αξιλές⁶.

Καὶ τὴν περὶ ἀποροῦσσες θεωρίαν βοηθεύεινται καὶ οἱ ὄλοι. "Οὐδὲ μᾶλλον τὸ θεῖον φῶς ἀρίσταντι τῆς πορεγάνων ἕντες, τοπίον ἀμιδούτερον καθίσταται, μέγιστον οὖν τέλος οὐ λάμψις τέλον οφίνεται. Αὕτη δὴ μηδέποτες τοῦ θείου φωτὸς ἐν τῷ πορεγάνῳ διάφανα οὐ πορεγή τῆς ὄλης οὐδὲν ἄλλο οὐ τὸ οβεροῦθεν θεῖον φῶς. Καὶ ἐπειδὴ τὸ οπότος εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ φωτός, πλαστὸν τὸ σύμβολον, βασιτὸν οὐ οὐδὲν εἶναι ἀμαρτία οὐ πορεγή καὶ οὐ χώρα τοῦ κατοικοῦ⁷. Σημειώθει δ' ὅτι οἱ καββαλισταὶ ἐποιοῦντο λόγον περὶ κάστρου προπηγμέντος τοῦ παρόντος καὶ βαστερῶν ἀριγνισθέντος, ἃς ἀποκεῖται αὐτία οὐδηδέν οὐ τοῦ ἀγγέλων πτῶσις. Οἱ ἄγγελοι δηλαδὴ οἱ τοῦ προτέρου ἔκατον κάστροι ἀρχοντες ἐπεγόησαν γὰρ ὀμοιωθῆσθαι τῷ θεῷ καὶ διὰ τοῦτο ἔμμεντον. Διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐξέπεσον τοῦ οὐρανοῦ καὶ μετ' αὐτῶν κατέπεσεν οὐ κάστρος, οὐδὲν θρόνον, τὰ δὲ ἐρείπια τοῦ προπηγμέντος κάστρου ἐγένοντο τοῖς πεσοῦσιν ἀγγέλοις τόπος βασιλίου. Τέλος δὲ τῶν ἔφετάν τοῦ καθέναν προηλθεν ὁ νέος κάστρος, οὗ ἥγετης ἀνεδείχθη ὁ ἀνθρώπος⁸.

4. *Ἀνθρωπολογία.* Οὐ ἐπὶ γῆς ἀνθρώπος διακρίνεται ἀπὸ τοῦ θεατοῦ ἀνθρώπου, τοῦ 'Αδὰμ Καδμοῦ, καὶ εἶναι τῆς ὄλης δημιουργίας τὸ κεφάλαιον, δὲ μικρόκοσμος. Συνέστηρε δὲ ἐκ φυσῆς καὶ οὐρανος, περιβολὴ καὶ περικάλυμμα τῆς φυχῆς. Βέν αὐτῇ διακρίνονται τοίνι, διαθαρὸς νοῦς (neschamah) καὶ τὸ ἡμίκοντον διπολιθίνενον (ruach) καὶ οὐ αἰσθητικὴ τῆς ζωῆς πορεγή (nephesh). Οὐ μὲν καθηγός νοῦς ἀντιστοι-

¹ Αὐτ. 197.

² Αὐτ. 200. 218.

³ Frank, σ. 212. Munk, Mélanges, 491 σε.

⁴ Αὐτ. 211.

χεῖ τῷ κόσμῳ Βεριὰ καὶ εἶναι θεῖον φῶς, ἀνεπίδεκτος τοῦ κακοῦ· τὸ δὲ ἥθυικὸν ὑποκείμενον ἀντιστοιχεῖ τῷ κόσμῳ Ἰεζιρὰ καὶ εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τοῦ κακοῦ· τέλος δὲ ἡ αἰσθητικὴ ἀρχὴ ἀντιστοιχεῖ τῷ κόσμῳ Ἀξιλὰ καὶ ἔχει ἀμεσῶν πρὸς τὸ σῶμα ἀναφροδάν. Εἰ καὶ τὰ τοία τῆς ψυχῆς μέρη ὑπάρχουσιν ἄλλήλων διάφορα, ὅμως ἀποτελοῦσι διὰ τὴν πραγματικὴν ἐπ^θἄλληλα ἐπίδρασιν ἐν ἀπηρτισμένον ὅλον¹.

Πρὸς τὴν τοιμερήν τῆς ψυχῆς σύστασιν συνάπτεται ἡ θεωρία τῆς προϋπάρχειως. Πίπτει δηλαδὴ αἱ ψυχαὶ προϋπάρχουσι τῆς τοῦ σώματος γενέσεις ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ καὶ συζεύγνυνται σὺν τῷ χρόνῳ τοῖς αὐτοῖς ἡταῖς σύνδεσις δὲν εἶναι ἐπακολούθημα ἀμαρτίας οὐδέ τι κακὸν ἄλλον τουναντίον δογανον δοκιμασίας καὶ ἀγωγῆς. Ἡ εἰς τὸ σῶμα γένιοδος τῆς ψυχῆς ἀπαιτεῖται ἵκε τῆς πεπερασμένης φύσεως αὐτῆς καὶ εἶναι ἀγαγκαία, ὅπως ἡ ψυχὴ παρατηρήσῃ τὸ τῆς δημιουργίας θέατρον καὶ λέβηθη ἑαυτῆς τε καὶ τοῦ δημιουργοῦ συνείδησιν· συντελέσια δὲ τοῦ βίου τὸ ἔργον ἐπινέρχεται εἰς τὴν ἀναρχον τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ζωῆς πηγήν, εἰς τὸ θεῖον πνεῦμα. Τούτον οὕτως ἔχοντος πάσι τοῦ ἀνθρώπου γνῶσις εἶναι ἀνάμνησις ἐκάνον, ὅπερ ἡ ψυχὴ ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ ἔθειστο². Εἰ καὶ μὴ κατῆκθον αἱ ψυχαὶ δι² ἀμαρτίαν, ὅμως αἱ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ κακῶν τῆς ἐλευθερίας χρῆσιν ποιούμεναι ἥρξαντο ἥδη ἐν τῇ ἀγει σώματος ὑπάρχει νὰ ἀπομακρύνονται τοῦ θεοῦ πολὺ λέβησι τὸ σῶμα, ἐκφημίσθησαν εἰς τὴν ἀβύσσον καὶ τοῦτο ἐγένετο τῆς κακίας αὐτῶν ἀρχή. Καὶ προεῖδε μὲν ὁ θεὸς ἄλλη δὲν ἥθελησε νὰ ταρίξῃ τὴν ἐλευθερίαν, ἥτις εἶναι τῆς ἡθικότητος ὅρος³.

Συνιαρής τῇ περὶ προϋπάρχειος εἶναι ἡ περὶ μετεμψυχόσεως θεωρία. Αἱ ψυχαὶ πρέπει νὰ ἐκανέλθοσιν εἰς τὸ ἀπόκλιτον, ἐξ οὗ προῆκθον ποὺς τοῦτο ὅμως ἀνάγκαι, ὅπως πρότερον ἀναπτύξωσιν ἐν τῷ παρόντι βίῳ πάσις αὐτῶν τὰς τελειότητας καὶ διὰ πολλῶν δοκιμασιῶν λέβησι συνείδησιν ἑαυτῶν τε καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀρχῆς. Ἐάν τὸ προκείμενον ἔργον κατὰ τὴν τοῦ βίου πορείαν μὴ ἐπετέλεσαγ, ὅφελονται νὰ τίσελθοσιν εἰς ἔτερον σῶμα καὶ πάλιν εἰς ἄλλο μέχρι τῆς τοῦ ἔργου συντελέσεως⁴. Ἡ ψυχὴ διὰ τῆς γνώσεως καὶ τοῦ φόβου καὶ μάλιστα

¹ Λύτ. 179. 229 ἔξ.

² Λύτ. 236. 242.

³ Λύτ. 243. 244.

⁴ Σημειωτέον τὸ παράδοξον, δτι κατὰ τοὺς καθβαλιστὰς δόσι ψυχὰς μὴ δυναμένας νὰ ἐκπληρώσωσι τὸν θεῖον νόμον συνάπτει δ θεὸς εἰς τὸ σῶμα

διὰ τῆς ἀγάντης ἀναφορᾶς πρὸς τὸν θεὸν καὶ ἐπινέοχεται εἰς τὴν οἰκεῖαν ἀρχήν· ἐν τῷ ἐπέκεινα βίᾳ ἀποβάλλουσα τὸν προσωπικὸν χαρακτῆρα, τὴν ἴδιαν βιούλησιν καὶ ἐνέργειαν καὶ αὐτοσυγειδησίαν ἔνοῦται μετὰ τοῦ θεοῦ, θεοῦται¹.

Εἶναι προφανῆς ή δεῖ ποντὸς τοῦ συστήματος διάρκουσα ἀρχὴ καθ' ᾧ ἐκ τοῦ θεοῦ ἀπορρέουσι πάντα ὡς φιτεινὰ οὐίματα· φανερὸν δὲ ὁσαιάτως ή διμοιάρης πρὸς τὴν νέαν πλαστικὴν φιλοσοφίαν. Ἀλλ' εἰ καὶ ή τῆς Καββάλας θεοσοφία προσθυμέται ὡς ἀρχὴν τὴν ἐκ τοῦ θεοῦ ἀπορροὴν πάντων, δὲν δύναται γὰρ ἐκρύψῃ ὅλης τὸν διασμόν. Λιότι παραδέχεται μὲν τὴν ἀπορροὴν πάντων ἐκ τοῦ θεοῦ ποιεῖται δὲ πάλιν διάκρισιν δύο ἀντιθέτων κόσμων, τοῦ πόρου τοῦ φιτοῦ καὶ τοῦ κόστιου τοῦ σκότους².

§ 3. Ἰουδαῖοι φιλόσοφοι.

1. Ἀντίθετην πρὸς τὴν ματικὴν Καββάλαν ποιεῖ ή φιλόσοφος θεολογία, ής ή ἐμφανίστης ἀγάγεται εἰς τὴν πρὸς τοὺς "Ἐκκλησίας καὶ τοὺς Μωαμεθανοὺς ἐπικοινωνίαν τῶν Ἰουδαίων". Πρῶτος Ἰουδαῖος φιλόσοφος μνημονεύεται ὁ Ἰουδὲκ μετέρ Σαλομὼν *Isriteli*, δούτης ἔζη ἐν Αἴγυπτῳ μεταξὺ τῶν ἑτῶν 840 καὶ 940 καὶ ἦτο λεπός ἐν τῇ Αἴλῃ τοῦ χαλίφου. Τὸ κύριον ζῷον τοῦτο ἀγαρέθεται εἰς τὴν λατοικήν, περὶ οὗ συντόνως ἀσχοληθεῖς κατέλιπε πολλὰ εὐρέτης διαδοθέντα μυγγράμματα³. Ἀλλατ δὲ πραγματεῖται⁴ περιέχουσιν διανοὶ μετὰ λατοικῶν

καὶ ἕνα βίον, ὥπερ ἐπισχύωσι καὶ αμφιληφῶσιν ἄλλοι λαοί, καθὼς τιμόδος καὶ χωλάς. Εάν δὲ μόνον ή ἐτέρα χρῆστη τῆς βιομθείας τῆς ἀλλαγῆς, ἔργεται πρὸς ταῦτην καὶ τρέφεται διὰ τῆς οὐσίας αὐτῆς. Λύτ. 244, 246 ἔξ.

¹ Λύτ. 247 ἔξ. 249, 252.

² Ἐπιθ. πρὸς τοῖς ελρημένοις *Ginsburg*, The Kabbalah, its doctrines, development and literature, 1865.—*B. Pick*, The Cabala, its influence on Judaism and Christianity 1914.—*D. Neumark*, Gesch. der jüd. Philosophie 1, 179 ἔξ.

³ Ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἐπέδρασεν ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους κυρίως διὰ τῶν Ἀράβων.

⁴ Τοιαῦτα είναι τὰ *Liber diaetarum*, *Liber urinatum*, *Liber febrium*, *Liber de gradibus*, ὅπια Κωνσταντίνος ὁ Ἀρρικανὸς μετέρρρεψεν ἐκ τῆς ἀραβικῆς.

⁵ Τοιαῦται είναι τὸ «βιβλίον τῶν δρισμῶν» καὶ τὸ βιβλίον τῶν στον